

Z A K O N

O REHABILITACIJI

Predmet zakona

Član 1.

Ovim zakonom uređuju se rehabilitacija i pravne posledice rehabilitacije lica koja su iz političkih, verskih, nacionalnih ili ideoloških razloga, lišena života, slobode ili drugih prava do dana stupanja na snagu ovog zakona:

- 1) na teritoriji Republike Srbije bez sudske ili administrativne odluke;
- 2) izvan teritorije Republike Srbije bez sudske ili administrativne odluke vojnih i drugih jugoslovenskih organa, ako su imala ili imaju prebivalište na teritoriji Republike Srbije ili državljanstvo Republike Srbije;
- 3) sudskom ili administrativnom odlukom organa Republike Srbije;
- 4) sudskom ili administrativnom odlukom vojnih i drugih jugoslovenskih organa, ako su imala ili imaju prebivalište na teritoriji Republike Srbije ili državljanstvo Republike Srbije.

Pravo na rehabilitaciju ima lice iz stava 1. tač. 3) i 4) ovog člana ako je sudska ili administrativna odluka doneta protivno načelima pravne države i opšteprihvaćenim standardima ljudskih prava i sloboda.

Pravo na rehabilitaciju imaju i lica iz stava 1. ovog člana koja se, u skladu sa zakonom i drugim propisima, smatraju borcima narodnooslobodilačkog rata.

Pravo na rehabilitaciju nemaju lica koja su za vreme trajanja Drugog svetskog rata na teritoriji Republike Srbije lišena života u oružanim sukobima kao pripadnici okupacionih oružanih snaga i kvislinških formacija.

Republika Srbija, u smislu ovog zakona, nije odgovorna za radnje i akte okupacionih snaga za vreme trajanja Drugog svetskog rata na teritoriji Republike Srbije.

Rehabilitacija i ograničenja prava na vraćanje oduzete imovine i obeštećenje

Član 2.

Ne mogu se rehabilitovati i nemaju pravo na vraćanje imovine oduzete na osnovu propisa iz člana 2. Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju („Službeni glasnik RS”, broj 72/11), pripadnici okupacionih snaga koje su okupirale delove teritorije Republike Srbije tokom Drugog svetskog rata i pripadnici kvislinških formacija, a koji su izvršili, odnosno učestvovali u izvršenju ratnih zločina.

Pod licima iz stava 1. ovog člana, odnosno licima iz člana 5. stav 3. tačka 3) Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju („Službeni glasnik RS”, broj 72/11) smatraju se:

- 1) sva lica koja su odlukom vojnog suda ili drugog organa pod kontrolom Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od dana oslobođenja određenog mesta proglašena za ratne zločince, odnosno učesnike u ratnim zločinima;
- 2) sva lica koja su sudovi i drugi organi Demokratske Federativne Jugoslavije i Federativne Narodne Republike Jugoslavije, kao i Državna komisija za

utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača tokom Drugog svetskog rata proglasili da su ratni zločinci, odnosno učesnici u ratnim zločinima.

Pod licima iz stava 1. ovog člana ne smatraju se lica koja su do dana stupanja na snagu ovog zakona rehabilitovana, lica koja budu rehabilitovana po sili zakona u skladu sa ovim zakonom, kao i lica za koja se u postupku rehabilitacije utvrdi da nisu izvršila, odnosno učestvovala u izvršenju ratnih zločina.

Pod danom oslobođenja, u smislu stava 2. tačka 1) ovog člana smatra se dan kada su pripadnici Narodnooslobodilačkog pokreta počeli efektivno da vrše vlast u određenom naseljenom mestu, koja se kasnije nije prekidala.

Rehabilitacija i pravne posledice rehabilitacije

Član 3.

Rehabilitacija je utvrđivanje ništavosti, odnosno nepunovažnosti akata i radnji kojima su lica iz člana 1. stav 1. ovog zakona lišena života, slobode ili drugih prava iz političkih, verskih, nacionalnih ili ideoloških razloga.

Pravne posledice rehabilitacije za rehabilitovano lice i za druga lica određena ovim zakonom su mere uklanjanja i ublažavanja posledica ništavih, odnosno nepunovažnih akata i radnji iz stava 1. ovog člana i obuhvataju pravo na: poseban penzijski staž; mesečnu novčanu naknadu (poseban dodatak); zdravstvenu zaštitu i druga prava iz zdravstvenog osiguranja; pravo na vraćanje konfiskovane imovine ili imovine oduzete po osnovu propisa iz člana 2. stav 1. ovog zakona, odnosno obeštećenje za tu imovinu; pravo na obeštećenje za materijalnu i nematerijalnu štetu (rehabilitaciono obeštećenje).

Vrste rehabilitacije

Član 4.

Lica iz člana 1. stav 1. ovog zakona rehabilituju se po sili zakona (zakonska rehabilitacija) ili sudskom odlukom (sudska rehabilitacija).

Sud u slučaju zakonske rehabilitacije donosi odluku kojom utvrđuje da je lice rehabilitovano po sili zakona, a u slučaju sudske rehabilitacije sud ga svojom odlukom rehabilituje.

Zakonska rehabilitacija

Član 5.

Po sili zakona rehabilituju se lica iz člana 1. stav 1. tač. 1) i 2) ovog zakona čija su prava i slobode povređena do dana stupanja na snagu ovog zakona, bez sudske ili administrativne odluke.

Po sili zakona rehabilituju se lica iz člana 1. stav 1. tač. 3) i 4) ovog zakona čija su prava i slobode povređena do dana stupanja na snagu ovog zakona, a koja su sudskom ili administrativnom odlukom kažnjena:

1) za delo koje u vreme izvršenja radnje nije bilo određeno zakonom kao kažnjivo delo ili kaznom koja u vreme izvršenja dela nije bila propisana;

2) za krivično delo neprijateljske propagande zlonamernim i neistinitim prikazivanjem društvenopolitičkih prilika u zemlji iz člana 118. stav 1. Krivičnog zakonika („Službeni list FNRJ”, br. 13/51, 30/59 – prečišćeni tekst, 11/62, 31/62 i 37/62 i „Službeni list SFRJ”, br. 15/65, 15/67, 20/69 i 6/73);

3) za krivično delo iz člana 1. stav 3. i člana 5. stav 2. u vezi sa stavom 1. tač. 1), 3), 4), 5), 6), 11) i 12) Zakona o suzbijanju nedopuštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže („Službeni list DFJ”, broj 26/45 i „Službeni list FNRJ”, broj 56/46);

4) za krivično delo iz Zakona o suzbijanju nedopuštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže („Službeni list DFJ”, broj 26/45 i „Službeni list FNRJ”, broj 56/46) u kojima je protiv vlasnika preduzeća (radnje), odgovorne uprave pravnog lica, organa ili punomoćnika pravnog lica koji su upravljali preduzećem ili imanjem u svojini pravnog lica, povređena pretpostavka nevinosti primenom člana 11. tog zakona;

5) za krivično delo iz člana 2. Zakona o zabrani izazivanja nacionalne rasne i verske mržnje i razdora („Službeni list DFJ”, broj 36/45 i „Službeni list FNRJ”, broj 56/46), ako je učinjeno samo radnjom pisanja;

6) zbog bekstva iz ustanove za izvršenje sankcija i drugih prinudnih mera u kojoj je izvršavana sankcija ili druga prinudna mera prema licu iz člana 1. stav 1. ovog zakona.

Po sili zakona rehabilituju se i lica iz člana 1. stav 1. tač. 3) i 4) ovog zakona koja su na osnovu sudske ili administrativne odluke lišena slobode pod optužbom da su se izjasnili za Rezoluciju Informbiroa od 28. juna 1948. godine i držana u logorima ili zatvorima na teritoriji Federativne Narodne Republike Jugoslavije u periodu od 1949. do 1955. godine.

Po sili zakona rehabilituju se i lica koja su po principu kolektivne odgovornosti proglašena za ratne zločince, odnosno učesnike u ratnim zločinima, a koja nisu izgubila jugoslovensko državljanstvo i nisu izvršila ili učestvovala u izvršenju ratnih zločina.

Po sili zakona rehabilituju se i lica kojima je Ukazom Predsedništva Prezidijuma Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije U. broj 392 od 8. marta 1947. godine („Službeni list FNRJ”, broj 64/47) ukinuto državljanstvo i konfiskovana celokupna imovina.

Zahtev za rehabilitaciju

Član 6.

Postupak za rehabilitaciju pokreće se zahtevom.

Podnosioci zahteva za rehabilitaciju

Član 7.

Zahtev za rehabilitaciju može podneti:

1) lice iz člana 1. stav 1. ovog zakona;

2) posle smrti lica iz člana 1. stav 1. ovog zakona, supružnik, vanbračni partner, deca (bračna, vanbračna, usvojena i pastorčad), potomci, preci, usvojioci, braća i sestre, ostali zakonski naslednici, testamentalni naslednici i pravno lice čiji je to lice bilo član, odnosno osnivač;

3) pravno lice čiji je cilj zaštita sloboda i prava čoveka i građanina, uz svojeručno potpisani i od nadležnog organa overeni pristanak lica iz člana 1. stav 1. ovog zakona, a u slučaju njegove smrti, uz pristanak nekog od fizičkih lica iz tačke 2) ovog člana;

4) javni tužilac u slučaju naročito teške povrede načela pravne države i opšteprihvaćenih standarda ljudskih prava i sloboda;

5) deca lica iz člana 1. stav 1. ovog zakona koja su, za vreme trajanja povrede prava i slobode roditelja, rođena u ustanovama za izvršenje sankcija, odnosno koja su u tim ustanovama sa njima provela deo vremena ili su za to vreme rasla bez roditeljskog staranja jednog, drugog ili oba roditelja.

Sadržina zahteva

Član 8.

Zahtev za rehabilitaciju naročito sadrži: podatke o licu čija se rehabilitacija zahteva, svojeručno potpisan i od nadležnog organa overen pristanak u slučaju iz člana 7. tačka 3) ovog zakona, opis povrede prava, kao i dokaze o opravdanosti zahteva.

Rok za podnošenje zahteva

Član 9.

Pravo na podnošenje zahteva za rehabilitaciju zbog povrede prava iz člana 1. stav 1. ovog zakona prestaje protekom pet godina od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Nadležnost i sastav suda

Član 10.

O zahtevu za rehabilitaciju odlučuje viši sud.

Zahtev za rehabilitaciju podnosi se višem sudu nadležnom za područje gde se nalazi prebivalište, odnosno sedište podnosioca zahteva ili mestu gde je izvršena povreda prava.

O zahtevu za rehabilitaciju odlučuje sudija pojedinac.

Obaveštenje o podnetom zahtevu

Član 11.

O podnetom zahtevu za rehabilitaciju viši sud odmah obaveštava ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa (u daljem tekstu: Ministarstvo), uz dostavu kopije zahteva.

Ako je za rehabilitaciju istog lica pokrenuto dva ili više postupka, Ministarstvo će o tome obavestiti sudove pred kojima su postupci pokrenuti da bi se postupak sproveo pred onim sudom pred kojim je postupak ranije pokrenut.

Besplatna pravna pomoć i troškovi postupka

Član 12.

Podnosiocu zahteva koji je fizičko lice ili pravno lice čiji cilj nije ostvarivanje dobiti u postupku rehabilitacije može se odobriti besplatna pravna pomoć, u skladu sa zakonom.

Podnosilac zahteva u postupku rehabilitacije oslobođen je plaćanja troškova postupka.

Istražno načelo

Član 13.

Sud pribavlja dokaze i podatke od nadležnih državnih organa i organizacija, koji su dužni da ih na zahtev suda dostave u roku od 60 dana od dana prijema zahteva.

Sud može i samostalno istraživati činjenice koje stranka nije iznela.

Pravila postupka

Član 14.

O zahtevu za rehabilitaciju lica iz člana 5. ovog zakona sud odlučuje u jednostranačkom postupku po pravilima vanparničnog postupka, uz obavezno prethodno pribavljanje mišljenja nadležnog višeg javnog tužioca.

U slučaju da se u mišljenju nadležnog višeg javnog tužioca osporava zahtev iz stava 1. ovog člana, dalji postupak će se nastaviti u skladu sa odredbom stava 3. ovog člana.

O zahtevima za rehabilitaciju lica iz člana 1. stav 1. tač. 3) i 4) ovog zakona, osim zahteva lica iz stava 1. ovog člana, sud odlučuje u dvostranačkom postupku po pravilima vanparničnog postupka, a kao drugi učesnik u postupku obavezno učestvuje Republika Srbija, koju zastupa nadležni viši javni tužilac.

Privremene mere obezbeđenja

Član 15.

Sud može, na zahtev lica iz člana 7. ovog zakona, pre pokretanja i u toku postupka rehabilitacije odrediti privremene mere obezbeđenja pod uslovima propisanim zakonom kojim se uređuje izvršenje i obezbeđenje.

Primena Zakona o vanparničnom postupku

Član 16.

U postupku rehabilitacije ne primenjuju se odredbe čl. 16, 23. i 24. Zakona o vanparničnom postupku.

Rešenje o rehabilitaciji

Član 17.

Kada je povreda prava izvršena bez sudske ili administrativne odluke, sud će u rešenju kojim se usvaja zahtev za zakonsku rehabilitaciju utvrditi da je izvršena povreda prava lica iz člana 1. stav 1. tač. 1) i 2) ovog zakona, kao i da su bez dejstva odgovarajuće pravne posledice te povrede.

Rešenjem kojim usvaja zahtev za zakonsku rehabilitaciju lica iz člana 5. st. 2. do 5. ovog zakona, sud utvrđuje da je odluka koja je bila doneta protiv rehabilitovanog lica ništava od njenog donošenja, kao i da su ništave njene pravne posledice.

Rešenjem kojim usvaja zahtev za sudsku rehabilitaciju, sud utvrđuje da je odluka koja je bila doneta protiv rehabilitovanog lica ništava od njenog donošenja, u celini ili delimično, kao i da su ništave njene pravne posledice.

Zahtev za sudsku rehabilitaciju usvaja se delimično ako je osnovan samo u pogledu nekog od kažnjivih dela na koje se odnosi odluka, kao i ako je osnovan samo u pogledu vrste ili visine izrečene kazne.

Rehabilitovano lice smatra se neosuđivanim u delu u kojem je usvojen njegov zahtev za rehabilitaciju, a vreme trajanja izvršene kazne smatra se neopravdanim lišenjem slobode.

Žalba protiv rešenja o rehabilitaciji

Član 18.

Protiv rešenja u postupku rehabilitacije dozvoljena je žalba u roku od 30 dana od dana dostavljanja rešenja.

Nadležni apelacioni sud odlučuje o žalbi u veću sastavljenom od troje sudija.

Protiv pravnosnažnog rešenja u postupku rehabilitacije nije dozvoljena revizija.

Objavljivanje pravnosnažnog rešenja o rehabilitaciji

Član 19.

Ministarstvo objavljuje imena i podatke o rehabilitovanim licima u „Službenom glasniku Republike Srbije” na zahtev lica iz člana 7. ovog zakona, najmanje jednom u tri meseca.

Prava rehabilitovanih lica

Član 20.

Rehabilitovano lice ima pravo na poseban penzijski staž, mesečnu novčanu naknadu (poseban dodatak), zdravstvenu zaštitu i druga prava iz zdravstvenog osiguranja, pravo na vraćanje konfiskovane imovine ili imovine oduzete po osnovu propisa iz člana 2. stav 1. ovog zakona, odnosno obeštećenje za tu imovinu, kao i pravo na rehabilitaciono obeštećenje.

Vraćanje imovine, odnosno obeštećenje za imovinu iz stava 1. ovog člana vrši se u skladu sa zakonom koji uređuje vraćanje oduzete imovine i obeštećenje za oduzetu imovinu.

Prava drugih lica

Član 21.

Lice iz člana 7. tačka 5) ovog zakona ima pravo na zdravstvenu zaštitu i druga prava iz zdravstvenog osiguranja, kao i pravo na rehabilitaciono obeštećenje, u skladu sa odredbom člana 26. stav 3. ovog zakona.

Pravo na rehabilitaciono obeštećenje imaju i bračni drug, deca i roditelji, odnosno braća, sestre i vanbračni partner rehabilitovanog lica, u skladu sa odredbom člana 26. stav 4. ovog zakona.

Pravo na vraćanje konfiskovane imovine ili imovine oduzete po osnovu propisa iz člana 2. stav 1. ovog zakona, odnosno obeštećenje za tu imovinu imaju naslednici rehabilitovanog lica, u skladu sa odredbom člana 25. ovog zakona.

Penzijski staž

Član 22.

Rehabilitovanom licu priznaje se vreme lišenja slobode kao poseban penzijski staž u dvostrukom trajanju.

Rehabilitovanom licu priznaje se vreme nezaposlenosti po prestanku lišenja slobode kao poseban penzijski staž u efektivnom trajanju, a najduže dve godine, ako je nezaposlenost nastupila zbog povrede prava i sloboda u smislu ovog zakona.

Mesečna novčana naknada (poseban dodatak)

Član 23.

Rehabilitovano lice kome je priznat poseban staž iz člana 22. ovog zakona u trajanju od najmanje osam godina ima pravo na mesečnu novčanu naknadu (poseban dodatak), u visini od 50% od prosečne mesečne plate u Republici Srbiji u prethodnoj godini.

Obračun, usklađivanje i isplatu posebnog dodatka vrši Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje.

Sredstva za isplatu posebnog dodatka obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije.

Zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje

Član 24.

Rehabilitovano lice i lice iz člana 7. tačka 5) ovog zakona, koje nije zdravstveno osigurano ima pravo na zdravstvenu zaštitu i druga prava iz zdravstvenog osiguranja kao osiguranik, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstveno osiguranje.

Sredstva za zdravstvenu zaštitu i zdravstveno osiguranje iz stava 1. ovog člana obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije.

Pravo na vraćanje konfiskovane imovine, odnosno obeštećenje za konfiskovanu imovinu

Član 25.

Rehabilitovano lice i lica iz člana 21. stav 3. ovog zakona imaju pravo na vraćanje konfiskovane imovine ili imovine oduzete po osnovu propisa iz člana 2. stav 1. ovog zakona, odnosno obeštećenje za tu imovinu, u skladu sa zakonom koji uređuje vraćanje oduzete imovine i obeštećenje za oduzetu imovinu.

Pravo na rehabilitaciono obeštećenje

Član 26.

Rehabilitovano lice ima pravo na obeštećenje za materijalnu štetu nastalu zbog povrede prava i sloboda, u skladu sa zakonom kojim se uređuju obligacioni odnosi.

Rehabilitovano lice ima pravo na vraćanje naplaćenih novčanih kazni i troškova postupka, u revalorizovanom iznosu čija se visina određuje tako što se utvrđuje srazmera naplaćenih iznosa prema prosečnoj plati u vreme naplate, u odnosu na prosečnu platu u Republici Srbiji u godini u kojoj se vrši vraćanje.

Rehabilitovano lice i lice iz člana 7. tačka 5) ovog zakona ima pravo na naknadu nematerijalne štete za duševne bolove zbog lišenja slobode, u skladu sa zakonom kojim se uređuju obligacioni odnosi.

Lica iz člana 21. stav 2. ovog zakona imaju pravo na naknadu nematerijalne štete za duševne bolove zbog smrti rehabilitovanog lica, pod uslovom da je između njih i umrlog rehabilitovanog lica postojala trajnija zajednica života, u skladu sa zakonom kojim se uređuju obligacioni odnosi.

Komisija za rehabilitaciono obeštećenje

Član 27.

Na osnovu odluke suda kojim se usvaja zahtev za rehabilitaciju, rehabilitovano lice i lica iz člana 26. st. 3. i 4. ovog zakona mogu da podnesu zahtev za rehabilitaciono obeštećenje.

O zahtevu za rehabilitaciono obeštećenje odlučuje Komisija za rehabilitaciono obeštećenje.

Ako zahtev iz stava 2. ovog člana ne bude usvojen ili po njemu Komisija za rehabilitaciono obeštećenje ne donese odluku u roku od 90 dana od dana podnošenja zahteva, podnosilac zahteva može kod nadležnog suda podneti tužbu za naknadu štete. Ako je postignut sporazum samo u pogledu dela zahteva, tužba se može podneti u pogledu ostatka zahteva.

Tužba za naknadu štete iz stava 3. ovog člana ne može se podneti po isteku roka od jedne godine od dana dostavljanja odluke o odbijanju zahteva ili dana zaključenja sporazuma, odnosno od isteka roka iz stava 3. ovog člana.

Aktom ministra nadležnog za poslove pravosuđa određuje se sastav Komisije iz stava 2. ovog člana i bliže uređuje njen rad.

Odluka i sporazum o rehabilitacionom obeštećenju

Član 28.

Odluka kojom je usvojen zahtev za rehabilitaciono obeštećenje, odnosno sporazum o rehabilitacionom obeštećenju ima svojstvo izvršne isprave.

Jedinstvena evidencija

Član 29.

Ministarstvo vodi jedinstvenu evidenciju podnetih zahteva i pravnosnažnih odluka o rehabilitaciji.

Sadržinu i način vođenja evidencije iz stava 1. ovog člana bliže uređuje ministar nadležan za poslove pravosuđa.

Prelazna odredba

Član 30.

Postupci rehabilitacije koji su započeti po Zakonu o rehabilitaciji („Službeni glasnik RS”, broj 33/06), a nisu okončani do dana stupanja na snagu ovog zakona, okončaće se po odredbama tog zakona.

Prava po osnovu rehabilitacije utvrđena ovim zakonom stiču se i na osnovu pravnosnažnih sudskih odluka kojima su usvojeni zahtevi za rehabilitaciju, a koje su donete u skladu sa Zakonom o rehabilitaciji („Službeni glasnik RS”, broj 33/06).

Zahtev za rehabilitaciju, u skladu sa ovim zakonom, može se podneti i ako je doneta pravnosnažna sudska odluka kojom je odbijen zahtev za rehabilitaciju podnet na osnovu Zakona o rehabilitaciji („Službeni glasnik RS”, broj 33/06).

Rok za donošenje podzakonskih akata

Član 31.

Ministar nadležan za poslove pravosuđa, u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, donosi akt iz člana 27. stav 5. i člana 29. stav 2. ovog zakona.

Prestanak važenja ranijeg zakona

Član 32.

Danom stupanja na snagu ovog zakona prestaje da važi Zakon o rehabilitaciji („Službeni glasnik RS”, broj 33/06).

Završna odredba

Član 33.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije”.

O B R A Z L O Ž E N J E

I. USTAVNI OSNOV

Ustavni osnov za donošenje Zakona o rehabilitaciji sadržan je u članu 35. st. 1. i 2. Ustava Republike Srbije kojim je propisano da pravo na rehabilitaciju, naknadu štete od Republike Srbije i druga prava utvrđena zakonom ima lice koje je bez osnova ili nezakonito lišeno slobode, pritvoreno ili osuđeno na kažnjivo delo. Ustavni osnov sadržan je i u članu 97. tačka 2. Ustava kojim je predviđeno da Republika Srbija uređuje i obezbeđuje, između ostalog, postupak pred sudovima i drugim državnim organima.

II. RAZLOZI ZA DONOŠENJE ZAKONA

Zakon o rehabilitaciji („Službeni glasnik RS”, broj 33/06), u članu 8, predvideo je da će se pravo na naknadu štete i pravo na povraćaj konfiskovane imovine urediti posebnim zakonom. Kako do danas poseban zakon koji će urediti pitanje naknade štete rehabilitovanim licima nije donet, neophodno je ova pitanja konačno urediti. Na potrebu zakonskog uređenja ove materije ukazao je i Ustavni sud, kao i Narodna skupština.

Kao jedno od najspornijih pitanja koje se pojavljivalo u stručnoj javnosti povodom primene važećeg zakona postavilo se i pitanje uređenja tzv. zakonske rehabilitacije, što važeći zakon nije regulisao. Takođe, na zahtev sudske prakse, zakonom je regulisano pitanje pravila postupka koji se primenjuje na postupak po zahtevu za rehabilitaciju, koje važećim zakonom nije precizno uređeno.

Kada je u pitanju uređenje naknada štete kao centralno pitanje i najveći nedostatak važećeg zakona, u predloženom tekstu, za rehabilitovana lica predviđena su najšira moguća lepeza prava koja ta lica mogu ostvariti (pravo na penzijski staž, zdravstveno osiguranje, naknadu materijalne štete i drugo), a takođe je propisan i postupak za ostvarivanje ovih prava.

Iz svih navedenih razloga, neophodno je doneti novi Zakon o rehabilitaciji, pri čemu je prelaznim odredbama neophodno propisati i njegov odnos prema započetim postupcima po zahtevima za rehabilitaciji.

III. OBJAŠNJENJE OSNOVNIH PRAVNIH INSTITUTA I POJEDINAČNIH REŠENJA

Članom 1. Zakona (Predmet zakona) predviđeno je da se zakonom uređuju rehabilitacija i pravne posledice rehabilitacije lica koja su iz političkih, verskih, nacionalnih ili ideoloških razloga, lišena života, slobode ili drugih prava. Za razliku od važećeg zakona, ovaj zakon proširuje krug lica na koja se rehabilitacija odnosi. Pored lica koja su imala prebivališta na teritoriji Republike Srbije, rehabilitaciju mogu ostvariti i lica koja su lišena života, slobode ili drugih prava na teritoriji Republike Srbije bez sudske ili administrativne odluke, van teritorije Republike Srbije, ako su imala državljanstvo ili prebivalište u Republici Srbiji, sudskom ili administrativnom odlukom organa Republike Srbije, odnosno na osnovu državljanstva Republike Srbije, ako je lišenje života ili slobode posledica sudske ili administrativne odluke vojnih ili drugih jugoslovenskih organa. Krug lica koja imaju pravo na rehabilitaciju prema važećem zakonu dovodio je do nedoumica u sudskoj praksi, zbog čega je Zakonom ovaj krug preciziran. Stavom 4. istog člana predviđeno je da pravo na rehabilitaciju nemaju lica koja su za vreme Drugog svetskog rata lišena života na teritoriji Republike Srbije kao pripadnici okupacionih oružanih snaga i kvislinških formacija. Takođe, stavom 5. je propisano da Republika Srbija nije odgovorna za radnje i akte okupacionih snaga za vreme trajanja Drugog svetskog rata.

Članom 2. Zakona uređena su ograničenja prava na vraćanje oduzete imovine i obeštećenje na osnovu rehabilitacije. Predviđeno je da se ne mogu rehabilitovati pripadnici okupacionih snaga i kvislinških formacija koji su tokom Drugog svetskog rata izvršili, odnosno učestvovali u izvršenju ratnih zločina, što je utvrđeno odlukama vojnih ili drugih organa. Međutim, i ovim licima se daje mogućnost da mogu biti rehabilitovana, pod uslovom da se u postupku pred sudom utvrdi da nisu činili, odnosno učestvovali u činjenju ratnih zločina.

Članom 3. Zakona predviđeno je da se pod rehabilitacijom podrazumeva utvrđivanje ništavosti, odnosno nepunovažnosti radnji odluka sudske, vojne ili administrativne vlasti u odnosu na lica koja su iz političkih, verskih, nacionalnih ili ideoloških razloga lišena života, slobode ili drugih prava. Stavom 2. istog člana predviđeno je da su pravne posledice rehabilitacije za rehabilitovano lice uklanjanje i ublažavanje posledica ništavih, odnosno nepunovažnih akata i navedena prava koja rehabilitovanom licu pripadaju.

Članom 4. Zakona propisane su vrste rehabilitacije. Predviđa se zakonska rehabilitacija, odnosno rehabilitaciju po samom zakonu, i rehabilitaciju na osnovu sudske odluke. Bez obzira na vrstu rehabilitacije, neophodna je sudska odluka, pri čemu kod zakonske rehabilitacije sud utvrđuje da je lice rehabilitovano po samom zakonu, dok ga kod sudske rehabilitacije sud rehabilituje svojom odlukom.

Član 5. Zakona uređuje zakonsku rehabilitaciju. Predviđen je dvostruki režim zakonske rehabilitacije, u zavisnosti od toga kome licu rehabilitacija pripada. Po sili zakona pravo na rehabilitaciju imaju lica čija su prava povređena na teritoriji Republike Srbije bez sudske ili administrativne odluke, kao i lica van teritorije Republike Srbije bez sudske ili administrativne odluke vojnih i drugih jugoslovenskih organa, ako su imala ili imaju prebivalište na teritoriji Republike Srbije ili državljanstvo Republike Srbije. Za ostala lica, zakonska rehabilitacija im pripada ako su na osnovu sudske ili administrativne odluke kažnjavani za delo koje u vreme izvršenja radnje nije bilo određeno zakonom kao kažnjivo delo ili kažnjeno kaznom koja u vreme izvršenja dela nije bila propisana, zatim za tačno određena krivična dela, kao i zbog bekstva iz ustanove za izvršenje sankcija i drugih prinudnih mera u kojoj je izvršavana sankcija ili druga prinudna mera.

Pored navedenih lica, zakonska rehabilitacija je predviđena za još tri grupe lica. Prva grupa su lica koja su na osnovu sudske ili administrativne odluke lišena slobode pod optužbom da su se izjasnili za Rezoluciju Informbiroa i po tom držana u logorima ili zatvorima na teritoriji Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Druga grupa lica su lica koja su po principu kolektivne odgovornosti proglašena za ratne zločince, odnosno učesnike u ratnim zločinima, a koja nisu izgubila jugoslovensko državljanstvo i nisu učestvovala u vršenju ratnih zločina. Treća grupa lica su lica kojima je ukazom Predsedništva Prezidujuma Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije U. broj 392 od 8. marta 1947. godine („Službeni list FNRJ”, broj 64/47) ukinuto državljanstvo i konfiskovana celokupna imovina. Reč je o licima kojima je oduzeto državljanstvo i konfiskovana celokupna imovina na osnovu navedenog ukaza, koji je ukinut Zakonom o ukidanju Ukaza o oduzimanju državljanstva i imovine porodici Karađorđević („Službeni list SRJ”, broj 9/01 i „Službeni list SCG”, broj 1/03 – Ustavna povelja).

Članom 6. Zakona je predviđeno da se postupak za rehabilitaciju pokreće zahtevom.

Član 7. Zakona propisan je krug lica koji mogu podneti zahtev za rehabilitaciju. Zakon omogućuje podnošenje zahteva većem broju lica, u cilju omogućavanja ostvarivanja prava koja proističu iz rehabilitacije i u slučajevima kada lice na koga se rehabilitacija odnosi nije u mogućnosti da samo podnese zahtev. Pored lica na koga se rehabilitacija odnosi, zahtev mogu podneti i bliski srodnici tog

lica (supružnik, deca, potomci, preci i ostali srodnici). Takođe, zakon omogućuje da zahtev može podneti i javni tužilac, u slučaju naročito teške povrede načela pravne države i opšteprihvaćenih standarda ljudskih prava i sloboda, kao i pravno lice čiji je cilj zaštita sloboda i prava čoveka i građanina.

Član 8. Zakona propisuje sadržinu zahteva za rehabilitaciju. Predviđeno je da zahtev sadrži lične podatke lica čija se rehabilitacija zahteva, opis povrede prava, kao i dokaze o opravdanosti zahteva.

Član 9. Zakona propisuje rok u kome se zahtev može podneti. Imajući u vidu da je pitanje rehabilitacije u Republici Srbiji neophodno rešiti u što kraćem roku, da je predviđen veoma širok krug lica koja mogu podneti zahtev, da je sudska odluka uslov za ostvarivanje prava na rehabilitaciono obeštećenje, kao i da je do sada donet veliki broj odluka o rehabilitaciji, odnosno da je velik broj sudskih postupaka već u toku, zakon predviđa relativno kratak rok do koga se zahtev može podneti. Relativno kratak rok je propisan i zbog interesa pravne sigurnosti.

Članom 10. Zakona propisana je nadležnost i sastav suda koji odlučuje o zahtevu za rehabilitaciju. Kao i do sada, u ovom postupku je stvamo nadležan viši sud. Mesno nadležan sud je gde se nalazi prebivalište, odnosno sedište podnosioca zahteva ili sud gde je izvršena povreda prava. U cilju povećavanja efikasnosti vođenja ovog postupka predloženo je da u ovim postupcima sudi sudija pojedinac.

Član 11. Zakona propisuje obavezu suda da o podnetom zahtevu odmah obavesti Ministarstvo pravde. Navedeno obaveštavanje je neophodno iz razloga što se u dosadašnjoj sudskoj praksi dešavalo da je podneto više zahteva za rehabilitaciju za isto lice, i to pred različitim višim sudovima. Iz navedenih razloga, Zakon predviđa da će, u tom slučaju, Ministarstvo pravde obavestiti sudove pred kojima su takvi postupci pokrenuti, kako bi se postupak sproveo pred onim sudom pred kojim je postupak pokrenut ranije.

Članom 12. Zakona propisano je da podnosilac zahteva u postupku rehabilitacije ima pravo na besplatnu pravnu pomoć, kao i na oslobođenje plaćanja troškova postupka.

Član 13. Zakona propisuje istražno načelo kao načelo postupka pred sudom. To konkretno znači da sud pribavlja dokaze i podatke od nadležnih državnih organa i organizacija, kao i da može i samostalno istraživati činjenice koje nijedna stranka nije iznela u postupku.

Član 14. Zakona propisuje pravila postupka rehabilitacije. Uređenje ovog pitanja predstavlja novinu u odnosu na važeći zakon, koji nije uredio postupak, što je predstavljalo veliki problem sudskoj praksi. O zahtevu za rehabilitaciju, ako se radi o zakonskoj rehabilitaciji sud odlučuje u jednostranačkom postupku po pravilima vanparničnog postupka, uz obavezno pribavljanje mišljenja nadležnog višeg javnog tužioca. U slučaju sudske rehabilitacije, sud odlučuje u dvostranačkom postupku po pravilima vanparničnog postupka, a kao drugi učesnik u tom postupku obavezno učestvuje Republika Srbija, koju zastupa nadležni viši javni tužilac.

Članom 15. Zakona predviđena je mogućnost određivanja privremene mere obezbeđenja po pravilima izvršnog postupka pre pokretanja postupka i u toku postupka rehabilitacije. Za donošenje odluke o određivanju privremene mere neophodan je odgovarajući predlog podnosioca zahteva za rehabilitaciju.

Član 16. Zakona predviđa da se u postupku rehabilitacije ne primenjuju pojedine odredbe Zakona o vanparničnom postupku, imajući u vidu specifičnosti postupka rehabilitacije. Reč je o odredbama koje se odnose na upućivanje na parnicu ili postupak pred upravnim organom kada su među učesnicima sporne činjenice važne za rešavanje prethodnog pitanja.

Član 17. Zakona uređuje sadržinu rešenja o rehabilitaciji. Rešenjem kojim usvaja zahtev za zakonsku rehabilitaciju sud utvrđuje da je odluka koja je bila doneta protiv rehabilitovanog lica ništava od njenog donošenja, kao i da su ništave njene odgovarajuće pravne posledice. U postupku sudske rehabilitacije, zahtev može biti usvajan i delimično, ako je osnovan samo u pogledu nekog ili nekih od više kažnjivih dela na koje se odnosi odluka, kao i ako je osnovan samo u pogledu vrste ili visine izrečene kazne. Predviđeno je i da se rehabilitovano lice smatra se neosuđivanim u delu u kojem je usvojen njegov zahtev za rehabilitaciju, a vreme trajanja izvršene kazne prema njemu za koje je rehabilitovano, smatra se lišenjem slobode.

Član 18. Zakona uređuje drugostepeni postupak. Protiv rešenja u postupku rehabilitacije dozvoljena je žalba u roku 30 dana od dana prijema rešenja. Nadležni apelacioni sud odlučuje o žalbi u veću sastavljenom od troje sudija. U postupku rehabilitacije nije dozvoljena revizija.

Član 19. Zakona uređuje objavljivanje pravnosnažnog rešenja o rehabilitaciji. Predviđeno je da Ministarstvo objavljuje imena i podatke o rehabilitovanim licima u „Službenom glasniku Republike Srbije”. Za razliku od dosadašnjeg zakonskog rešenja da se objavljivanje vrši po službenoj dužnosti, Zakonom je predviđeno da se rešenje objavljuje na zahtev lica koje je podnelo zahtev za rehabilitaciju.

Član 20. Zakona propisuje prava lica koja su rehabilitovana. Rehabilitovana lica imaju prava na poseban penzijski staž, mesečnu novčanu naknadu, zdravstvenu zaštitu, pravo na vraćanje konfiskovane ili oduzete imovine, odnosno obeštećenje za tu imovinu i pravo na rehabilitaciono obeštećenje za materijalnu i nematerijalnu štetu. Propisivanjem većeg broja različitih prava rehabilitovanim licima omogućiće se ostvarivanje ustavnog prava na adekvatnu naknadu zbog lišenja života, slobode i drugih prava iz političkih, verskih ili ideoloških razloga.

Član 21. Zakona propisuje prava drugih lica. Predviđeno je da deca koja su za vreme trajanja povrede prava i slobode roditelja rođena u ustanovama za izvršenje sankcija imaju pravo na zdravstvenu zaštitu i druga prava iz zdravstvenog osiguranja, kao i pravo na obeštećenje za nematerijalnu štetu. Braćni drug, deca i roditelji, odnosno braća, sestre i vanbraćni partner rehabilitovanog lica imaju pravo na rehabilitaciono obeštećenje, a naslednici rehabilitovanog lica imaju pravo na vraćanje konfiskovane ili oduzete imovine, odnosno obeštećenje za tu imovinu.

Član 22. Zakona predviđa da se rehabilitovanom licu priznaje vreme lišenja slobode kao poseban penzijski staž u dvostrukom trajanju. Pored posebnog penzijskog staža, rehabilitovanom licu priznaje se i vreme nezaposlenosti po prestanku lišenja slobode kao poseban penzijski staž u efektivnom trajanju, a najduže dve godine, ako je nezaposlenost uzrokovana povredom prava i sloboda. Ova lica, prema članu 23. Zakona, imaju i pravo na mesečnu novčanu naknadu (poseban dodatak) u visini od 50% od prosečne mesečne plate u Republici u predhodnoj godini, pod uslovom da su ostvarili poseban penzijski staž od najmanje osam godina.

Članom 24. Zakona propisano je pravo na zdravstveno osiguranje i uslov za ostvarivanje tog prava. Ovo pravo može ostvariti rehabilitovano lice i deca koja su za vreme trajanja povrede prava i slobode roditelja rođena u ustanovama za izvršenje sankcija, pod uslovom da već nisu zdravstveno osigurana.

Članom 25. Zakona predviđeno je da rehabilitovano lice, odnosno njegovi naslednici imaju pravo na vraćanje, odnosno obeštećenje za konfiskovanu ili oduzetu imovinu, u skladu sa zakonom koji uređuje vraćanje oduzete imovine.

Član 26. Zakona propisuje pravo na obeštećenje za materijalnu i nematerijalnu štetu (rehabilitaciono obeštećenje). Rehabilitovano lice ima pravo na obeštećenje za materijalnu štetu uzrokovanu povredom prava i sloboda, kao i pravo

na povraćaj naplaćenih novčanih kazni i troškova postupka. Deca koja su za vreme trajanja povrede prava i slobode roditelja rođena u ustanovama za izvršenje sankcija imaju pravo na naknadu nematerijalne štete za duševne bolove zbog lišenja slobode, a bračni drug, deca i roditelji, odnosno braća, sestre i vanbračni partner, ako je između njih i umrlog rehabilitovanog lica postojala trajnija zajednica života, imaju pravo na naknadu nematerijalne štete za duševne bolove zbog smrti rehabilitovanog lica.

Član 27. Zakona propisuje da se zahtev za rehabilitaciono obeštećenje može podneti Komisiji za rehabilitaciono obeštećenje, čiji sastav i rad bliže propisuje ministar pravde. Predviđeno je da navedena Komisija donosi odluke kojom potpuno ili delimično usvaja zahteve, kao i da se u postupku pred Komisijom može postići sporazum o vrsti i visini naknade štete. Ukoliko zahtev nije usvojen, podnosilac zahteva može podneti tužbu za rehabilitaciono obeštećenje nadležnom sudu. Komisija će se obrazovati podzakonskim aktom ministra pravde i imaće najviše pet članova, od kojih će obavezno jedan ili više članova biti državni službenici Ministarstva pravde. Ukoliko član komisije ne bude državni službenik Ministarstva pravde, imaće pravo na mesečnu naknadu u fiksnom iznosu koja neće biti veća od prosečne mesečne neto zarade u Republici Srbiji, ali samo za mesece u kojima Komisija zaseda.

Član 28. Zakona propisuje da je odluka Komisije kojom je usvojen zahtev, odnosno sporazum o rehabilitacionom obeštećenju izvršna isprava.

Član 29. Zakona propisuje obavezu vođenja jedinstvene evidencije podnetih zahteva i pravnosnažnih rešenja o rehabilitaciji. Ovu evidenciju vodi Ministarstvo pravde.

Čl. 30. do 33. Zakona predstavljaju prelazne i završne odredbe.

Član 30. Zakona predviđa da će se postupci započeti po odredbama važećeg Zakona o rehabilitaciji okončati po odredbama tog zakona, da lica koja su do sada rehabilitovana ostvaruju prava na osnovu rehabilitacije na osnovu ovog zakona, kao i da pravosnažno odbijanje zahteva za rehabilitaciju po ranijim propisima nije smetnja za podnošenje zahteva za rehabilitaciju pod uslovima iz ovog zakona.

Član 31. Zakona predviđa rok za donošenje podzakonskih akata.

Član 32. Zakona predviđa prestanak važenja postojećeg Zakona o rehabilitaciji.

Član 33. Zakona predviđa stupanje zakona na snagu.

IV. PROCENA FINANSIJSKIH SREDSTAVA POTREBNIH ZA SPROVOĐENJE ZAKONA

Za sprovođenje ovog zakona nije potrebno obezbediti dodatna finansijska sredstva u budžetu Republike Srbije.

V. RAZLOZI ZA DONOŠENJE ZAKONA PO HITNOM POSTUPKU

Predlaže se da se zakon usvoji po hitnom postupku, zbog toga što bi neusvajanje zakona imalo štetne posledice za ostvarivanje prava rehabilitovanih lica, s obzirom da zakon predviđa veći broj prava koja ova lica do sada nisu mogla da ostvare. Pored toga, usvajanje ovog zakona je i jedan od prioriteta u procesu pridruživanja Republike Srbije Evropskoj uniji.